

תודה לו על שהגביה בקומתו את קומת כולנו

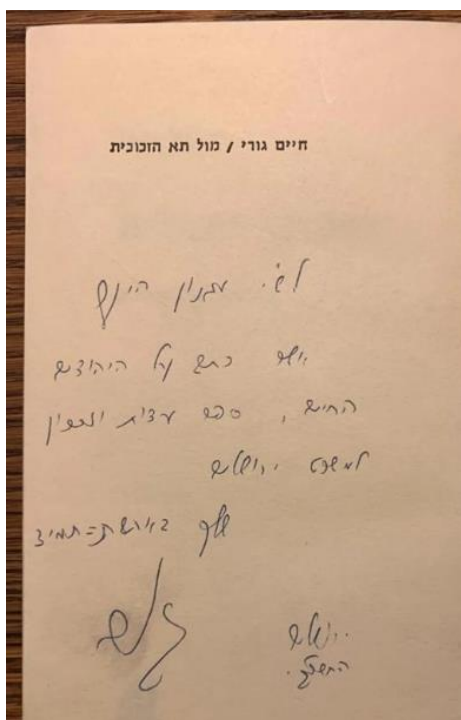
מה מספרות ההקדשות שכתב חיים גורי לש"י עגנון

חיים גורי צילום: אמיל סלמן

"אינני עגנונולוג", העיד המשורר חיים גורי בן ה-40 באירוע לכבוד יום הולדתו ה-75 של הסופר ש"י עגנון שהתקיים במועדון אגודת העיתונאים בירושלים ב-8.8.1963. אלא, אמר גורי, "מקומי, יכירני, בין האוהבים". גורי המשיך: "הננו נאספים היום לכבוד גדול סופרי ישראל ולא לכימיה הסמויה והמופלאה הקרויה הספרות העברית בהתגלותה החזקה והנעלה מול ש"י עגנון... בא-כוחם הנצחי של היפה והחזק באשר מי כמוהו השכיל להעניק בלשוננו את הזהב הטוב."

נזכרנו במקומו של גורי כאוהב עגנון, האיש וסיפוריו, עם פרסומו של "מכתב נעלם" על-ידי ידיד משפחת גורי ד"ר אלי שוורץ ("יכולתי למות בלי לדעת", "תרבות וספרות", 16.1). המכתב מעגנון, שנכתב בשנות ה-50 בתלפיות, הגיע למחוז חפצו, בית גורי ברחוב פינסקר בבירה, מרחק הליכה של כ-3 ק"מ בלבד, רק באוקטובר 2016, 46 שנים לאחר מותו של עגנון.

ההקדשה של חיים גורי בספר "תא הזכוכית" צילום: באדיבות יוסף סאקס

אבל כנראה נפלה טעות במאמר, או אולי הטעות היתה בזיכרונו של גורי. פענוח נכון של כתב היד העגנוני המסורבל מעלה שהוא נכתב בתאריך: [יום] ה' [לפרשת] חוקת תשט"ז — 14.6.1956. הוא לא נכתב בתגובה למתנת מהדורה מהודרת של שירי גורי "פרחי אש" (1961), כפי שמשער שוורץ על-פי זיכרונו של גורי, אלא ככל הנראה אחרי קבלת "שירי חותם", ספר שיריו השני של גורי (הוצאת קיבוץ המאוחד, תשי"ד, 1954) שנמסר לעגנון בתשט"ז, 1956. אפשר לוודא את התיארוך על-ידי ההקדשה בכתב-ידו של המשורר בעותק שנמסר לעגנון ועדיין שמור אצלנו בספריית בית עגנון בירושלים. "לש"י עגנון הנערץ / שי שירים / ותבן לעפריים / חיים גורי / ירושלים תשט"ז."

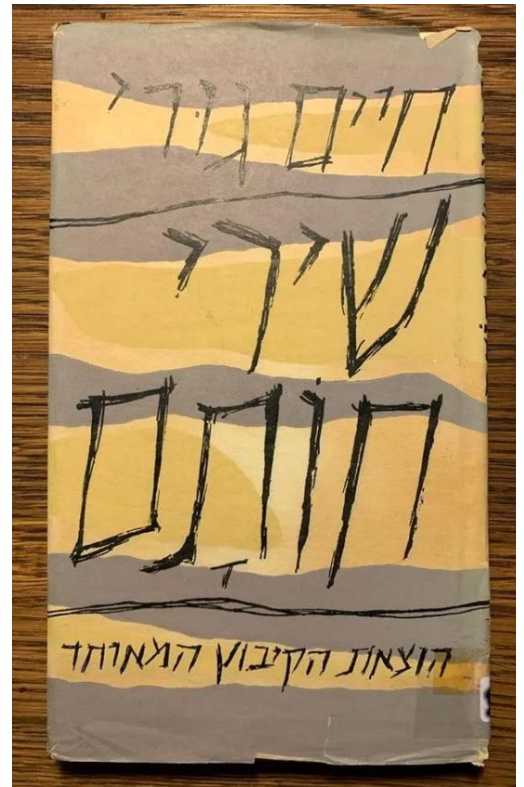
הביטוי החז"לי, תבן לעפריים, כעין "להביא קרח לאסקימוסים", שליחת משהו מיותר לגמרי, מצביע על הצניעות ועל הרעדה של גורי, וגם של סופרים צעירים רבים בני אותו דור, כשהביאו מנחות ספרי ביכורים לעגנון.

מכתב התודה שפרסם שוורץ, בו עגנון מודיע שבינתיים הוא קרא "שני שירים משיריך, יפים יפים!!! לא היה נכתב על "פרחי שיר" (לא על מהדורה המקורית מ-1949 שעגנון התלונן שהוא מעולם לא קיבל

ושאזלה מהשוק, ולא על המהדורה המהודרת והמאוירת על־ידי משה טמיר (מ-1961) אלא על אותה מתנת "שירי חותם" שנמסר בתשט"ז (ובאותו תאריך נכתב המכתב, ומפני מה לא נשלח).

באוסף הספרים הענק השמור בבית עגנון נמצאים ארבעה ספרי חיים גורי, כולם עם הקדשות. מעבר ל"שירי חותם" המדובר יש גם "פרחי אש" (הוצאת תרשיש, מהדורה מאוירת, 1961) עם חתימתם של המשורר והמאייר, ומאותה שנה גם אוסף השירים "שושנת רוחות" ("לעגנון הנפלא / ברגשי ההערצה / מתת שירים / גורי / ירושלים התשכ"א"). אבל ההקדשה המעניינת מכולן נכתבה דווקא בספר פרוזה, ולא בספר שירה.

כעיתונאי גורי סיקר את משפט אייכמן והשתתף ברוב ישיבותיו במהלך אפריל-אוגוסט 1961. מאמריו הופיעו בעיתון "למרחב" ואחר־כך כונסו בספרו "מול תא הזכוכית: משפט ירושלים" (הקיבוץ המאוחד, 1963). עם פרסומו של הספר, אחד הנסיונות הראשונים לנתח את משמעות המשפט, הן לקורבנות השואה והן לניצולים, ולנסות לעבד את השפעת המשפט על החברה הישראלית, העניק גורי עותק נושא הקדשה לעגנון. הפעם המחבר התייחס למעמדו של עגנון כמי ש"כתב על היהודים החיים" ועל ספרו שלו כ"עדות וזכרון למשפט" של מהנדס רציחתם של אותם היהודים המאכלסים את סיפורי עגנון: "לש"י עגנון היקר / אשר כתב על היהודים החיים, ספר עדות וזיכרון למשפט ירושלים. שלך באהבת תמיד / גורי / ירושלים תשכ"ג."

עטיפת הספר "שירי חותם" מאת חיים גורי
צילום: באדיבות יוסף סאקס

אולי גורי נתן את "מול תא הזכוכית" לעגנון בחגיגת יום הולדתו ה-75 באותה שנה? נראה לנו שהתמות בהקדשה על הספר היו טריות במוחו של גורי כשאמר, "מעבר לחולף ולתמורה ניצבים כתביו [של עגנון] בארוננו ובלבנו כתמצית הדר הדת וכהעשרת הנפש, באשר ברא בסיפוריו את הזמן האחר השונה מן הזמן הגלוי והמוכר וצייד את גיבוריו בצידה לדרך ארוכה מאוד" (הקלטת האירוע ב-1963 שמורה בארכיון עגנון בספרייה הלאומית עם גישה להאזנה מאתר הספרייה).

גורי סיים את דבריו הקצרים: "ברכה לש"י עגנון על כל שנתן לנו – על האידיאלי ועל הדמוני שבו. על הלשון היראית המופלאה, על יין הטוב יין יקב הדורות, על התוגה ועל חיוך החכמים העייף, על השירה ועל 'שירה', על היותו בינינו כאן בירושלים, ולא כאורח נוטה ללון, אלא כאזרח הכבוד ליופי ולתהילה לתהילה הצנועה המקודשת הנוגעת ללב... תודה לו על שהגביה בקומתו את קומת כולנו."

בחלוף פחות מ-7 שנים הגיב גורי על מות עגנון בטורו האישי בעיתון "למרחב" ("מה אומרים? ש"י עגנון בהר הזיתים", נתחם בשם־עטו "חגי", 19.2.1970): "הסתלקות כזאת נרשמת בדברי הימים כמאורע החורג מתחומי הצער. אנשים שהורגלו להביט לעבר החזית כמו הופתעו לרגע בראותם... [כי] נדם לבו של הסופר הזה, של הגאון הזה. ואור נפל על הארון אשר הוצב ליד לב המדינה". ולמה נטמן גופו של הסופר באדמת הר הזיתים העתיק (אשר שוחרר מידי הירדנים פחות משלוש שנים לפני מותו) ולא "בהר הרצל הפנתיאוני"? קבע גורי: כי עגנון "חי בזמנים אחרים חורגים מן המוסכם, בין הדורות."

יוסף סאקס הוא מנהל אגף המחקר בבית עגנון בירושלים.